

ANA HATLARIYLA ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON KURUMLARINDA AİLE EĞİTİM PROGRAMININ YAPILANDIRILMASI

Outlines for Structuring of Family Educational Program at Special Education and Rehabilitation Agencies

SHU: Kamil ALPTEKİN*

ÖZET

Özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarında danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında verilen aile eğitimi; kurumsal hizmetlerle beklenen hedeflere ulaşılabilme, aile üyeleri arasındaki ilişkileri güçlendirmeye ve aile üyelerinin ebeveynlik rollerini ve sorumluluklarını daha iyi yürütebilmelerine olanak sağlaması bakımından son derece önemlidir. Bununla birlikte özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarının bir çoğunda aile hizmetlerinin belli bir düzen içerisinde, yapılandırılmış programlar çerçevesinde verilmediği bilinmektedir. Kurumların bağlı bulunduğu yasal mevzuat, hizmet kapsamına alınan özür türlerinde seçicilik, ailelerin gereksinimleri ve sosyo-kültürel düzeyleri gibi pek çok özellik göz önünde bulundurulduğunda tüm kurumlar için standart bir aile eğitim programının geliştirilemeyeceği rahatlıkla söylenebilir. Ancak, tüm özel eğitim ve rehabilitasyon kurumları için, bir aile eğitim programının ana hatlarıyla hangi "genel bilgileri" kapsayacağını bilmesi, programın yapılandırılabilmesinde önemli kolaylıklar sağlayacaktır.

Anahtar Sözcükler: Özel eğitim ve rehabilitasyon kurumu, rehberlik ve danışma hizmetleri, aile eğitim programı,

ABSTRACT

Family education given at the special educational and rehabilitation agencies within the scope of consultancy and guidance services is extremely significant so that it will provide them to achieve expected objectives with institutional services, to strengthen relations between family members and to cause family members to carry out their parental roles and responsibilities better. However, it is known that family services have not been provided at great majority of the special educational and rehabilitation agencies under a certain order and within the framework of structured programs. When taking into consideration a great number of features such as legal ordinances to which the agencies are bound, se-

*Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

lectivity in types of handicap included in the scope of service, families' requirements and social-cultural levels it can be easily said that a standard family educational program for all establishments could not be developed. Nevertheless, to know that a family educational program covers which "general information" mainly for all special educational and rehabilitation agencies will provide significant facilities in structuring of the program.

Key words: Special educational and rehabilitation agency, guidance and consultancy services, family educational program.

GİRİŞ

Ekonomik krizlerin boy gösterip, terörün ve şiddetin "globalleştiği", küreselleşmenin "karanlık bilançosu" gereği yoksulluk sınırında yaşayanların sayısının giderek arttığı, zaman-mekan ve hız algısındaki köklü değişimlerin yaşandığı dünyamızda aile kurumu da içinde bulunduğu kültüre göre yapısal olarak çok yönlü değişimler geçirmektedir.

Her değişim hareketi belli bir dirençle karşılaşsa da gerçekleşmesinden itibaren belli bir uyum sürecini de beraberinde getirir. Uyum sürecinin daha az sancılı geçirilmesi ve ailelerin bu süreçlerden güçlü olarak çıkabilmeleri için toplumsal bütünlüğü pekiştirecek, kültür kodlarına duyarlı, danışma ve rehberlik hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması kaçınılmazdır.

Kuşkusuz toplumların yaşadıkları ekonomik ve sosyal krizler en fazla kişisel nedenlerle değişik şekillerde, değişik türlerde ihtisas hizmetlerine ihtiyaç duyanları ve ailelerini derinden etkilemektedir.

"Özel ihtiyaç sahibi" gruplar arasında özürülüler ve aileleri belirgin bir şekilde, ilk sıralarda yer almaktadır. Mackelprang ve Salsgiver (1:74)'in da belirttiği gibi gelişimsel görevleri içerisinde özürülü bireyin ve ailesinin ihtiyaçları bir yönden özürülü olmayan kişilerin ihtiyaçlarını da yansıtır. Ancak, bütün farklılık içeren durumlarda olduğu gibi, karşılanması gereken öyle ihtiyaçlar vardır ki, bunlar sadece özürülü bireye özgüdür.

Her ne kadar özürülü bireyler ve aileleri için genellikle ve yalnızca özürüllüğün nedenleri üzerinde dursak da şu gerçeği iyi biliriz ki, özürüllük; özürüllüğe uyum gereksinimini ortaya çıkarır (1). Bu nedenle özürülülerin ve özürülü ailelerinin daha fazla yardıma, eğitime, desteklenmeye ve kurumsal hizmetlere ihtiyaç duydukları bir gerçektir.

Literatür bilgileri ve alandaki mevcut durum; ülkemizdeki özürülülere ve özürülü ailelerine hizmet veren kamu ve özel sektöre ait özel eğitim ve re-

habilasyon kurumlarının bir çoğunda aile hizmetlerinin; sistemsiz, plansız, dağınık ve eksik olduğunu göstermektedir. Bu sonuç aynı zamanda kurumlardaki aile eğitim programının yapılandırılmadığının bir göstergesi olup, beraberinde, öneminin yeterince kavranmadığını da düşündürmektedir. Sorun bir yönüyle aile eğitim programının nasıl yapılandırılacağına bilinmesi ile ilgili de olabilir.

Elbette standart bir aile eğitim programı oluşturmak oldukça güç bir iştir. Bununla birlikte ana hatlarıyla programın; önemi, düşünce temelleri, amacı, odağı, hedefleri, yöntemleri, görev alacak personel ve uygulama yeri gibi kriterleri kapsayan genel bilgilerine sahip olmak, aile eğitim programını yapılandırmada (ve düşünce alt yapısını oluşturmada) önemli kolaylıklar sağlayacaktır.

Özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarındaki aile eğitim programlarının yapılandırılmasının kaçınılmaz bir zorunluluk olduğu yargısına dayanan bu çalışmanın amacı; aile eğitim programını yapılandırmada önemli kolaylıklar sağlayacağı düşünülen genel bilgileri betimlemeye ve açıklamaya çalışmaktır. Bu doğrultuda öncelikle özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarındaki aile hizmetlerinin kapsam ve niteliğine değinilecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde aile hizmetleri üzerinde kısaca durulduktan sonra, üçüncü bölümünde bir aile eğitim programını yapılandırmada rehber olabilecek genel bilgilere yer verilecektir.

I. ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON KURUMLARINDA AİLE HİZMETLERİ

Bronfenbrenner (1986) aileyi insan gelişimine olanak sağlayan temel bir bağla (contex) olarak değerlendirmiştir. Aileler yer aldığı çevresel bağlam içerisinde üyelerine çeşitli sosyo-ekonomik kaynaklar sağlar. Ailenin maddi durumu ve eğitim düzeyinin çocuğun gelişimi ile yakından ilişkisi olduğu tahmin edilse bile, benzer kaynaklara sahip ailelerin ilişki kalıpları oldukça farklılık gösterebilir. Aile ilişkileri ve özellikle anne-çocuk ilişkisinin kalitesi özür (özürlü) çocuklar da dahil bütün çocukların gelişimlerinde merkezi bir rol oynar. (2:11-14). Özel ihtiyaç içerisindeki çocuğa karşı ailedeki geleneksel koruma rolünü anne üstlenir. Babanın özür (özürlü) çocuğun özel ihtiyaçlarına, eğitimine karşı duyarlılığı ve ilgisi anneye göre daha azdır. Ailenin destek grupları ile ilişkisi, bağı ve diğer gruplarla bütünleşmesi; babaların özel ihtiyaç sahibi çocuklara ulaşması (onlarla iletişim kurması) bakımından değerli bir strateji olabilir (3:45-46).

Özel eğitimin tarihçesine baktığımızda bu alandaki çalışmaların ve verilen hizmetlerin uzun yıllar yalnızca özürlü bireylere yönelik olduğu, bu hizmetlerin bir sistem olarak tüm aileyi kapsamadığı görülmektedir (4:29).

Anne babalar uzun yıllar özürlü çocukların problemlerinin nedenleri olarak görülmüşler, uygulanan programların başarısızlığı durumunda uzmanlar tarafından suçlanmışlar, çocukların eğitiminden uzak tutularak eğitimde sadece bilgi alıcı ve verici rol oynamışlardır. 1960'lı yıllara kadar özürlü çocuğa sahip ailelere verilen hizmetler oldukça sınırlı kalmış, 1970 ve 80'li yıllarda gerek normal gerekse özürlü çocukların eğitiminde anne babaların olumlu etkileri vurgulanmaya başlanmış, eğitimin çocuk için doğal ortam olan ev ortamında anne babanın katkısıyla yürütülmesinin önemi fark edilmiştir (5:36).

Günümüzde, normal eğitim olanaklarından yararlanamayan ya da normal eğitime devam edip özel eğitime ihtiyaç duyan özürlülere yönelik özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinde; özel eğitimin temel ilkelerine uygun olarak özürlü bireyin kendisi, ailesi ve kurum birbirini tamamlayan bütünü birer parçaları olarak değerlendirilmektedir.

“Farklılıkları olan bireylerin ve onların ailelerinin yaşantılarını ve gereksinimlerini yansıtmayı” hedefleyen ailelere verilen hizmetlerde (6:5); özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin verimliliği/etkinliği için aile işbirliğinin sağlanması ve aile bütünlüğünün korunması üzerinde titizlikle durulması gereken başlıca konular arasındadır.

Anne babaların ve çekirdek aile ile yoğun ilişkide bulunan yakın akrabaların eğitim sürecine aktif bir katılımcı olarak dahil edilmesiyle bilgi ve deneyimlerinden yararlanmak, hizmetin kalitesini artırdığı gibi “yapılandırılmış/mekanik ortamlar” yerini daha “doğal/samimi ortamlara” bırakmaktadır.

Sucuoğlu (5:35-57) “Özürlü Çocukların Aileleriyle Yapılan Çalışmalar” adlı makalesinde ailelere yönelik çalışmaları; psikolojik danışma, anne-baba eğitimi grupları, aile terapisi, erken eğitim çalışmaları olarak sınıflandırmıştır. Bununla birlikte, daha basit ve genel bir sınıflama içerisinde, özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarındaki aile hizmetlerini; uzman personel tarafından verilmekte olan “danışma ve rehberlik hizmetleri” bünyesinde değerlendirmek mümkündür.

Danışma hizmetleri sorun çözmeye yöneliktir. Aile birliğinin sarsılması, aile yaşamında aksama ve yetersizlik olması durumlarında yapılacak çalışmalarla sorunun giderilmesine, aile birliğinin yeniden düzgün bir biçimde işle-

mesine yardımcı olunur. Bu çalışmalarda karı-koca ilişkileri yanında bütün aile üyelerinin birbiriyle ilişkilerinin düzenlenmesi önemlidir (7:175-176).

Ailelere verilen danışma hizmetleri ile tedavi amaçlı terapotik görüşmeleri birbirine karıştırmamak gerekir. Özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarında ailelere yönelik danışma hizmeti tedavi amaçlı aile terapileri için ancak “temel düzey” oluşturabilir. Gerekli görüldüğünde vakalar bu alanda ihtisaslaşmış kurumlara havale edilmelidir.

Danışma hizmetleri “sorun odaklı” veya “çözüm odaklı” olabilir. Ancak unutulmaması gerekir ki bu hizmeti veren uzman personel, her zaman için sorunun değil çözümün bir parçasıdır. Toplumsal kültürün birer taşıyıcısı olarak her ailenin kendine özgü bir yapısı vardır. Bu özerk yapı iyi analiz edilebilmeli, kimi değişimler geçirecek olsa da müdahale, bu yapının korunabilmesine ve özgürleşebilmesine olanak sağlamalıdır. Yapısalcı aile kuramlarında belirtildiğinin tersine aile danışması uzman personelin kafasındaki şablonlarla “ideal tip aileler”i kuracağı bir araç olmadığı gibi, uzman personel de asla bir “uygarlaştırma projesinin yürütücüsü” değildir.

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde ailelere yönelik bir diğer hizmetler, rehberlik hizmetleridir. Bu hizmetlerde; bilgi verme ve yönlendirme ağırlıklı olarak öne çıkmakta ve hizmetler belli programlar dahilinde yürütülmektedir. Programlar; özürülü bireyi tanıma, ailelerin kurum ve özürülü çocuğu hakkında gereksinim duyduğu konular, toplumsal/çevresel kaynakların tanıtımı, özürlünün aile içerisinde izlenmesi ve aile eğitimi gibi bir dizi aktivitelerden oluşturulur. Ancak hemen belirtmek gerekir ki aile eğitimi her ne kadar rehberlik hizmetleri kapsamında yapılandırılırsa da, faaliyetlerinin önemli bir kısmı aynı zamanda danışma hizmetleri kapsamında gerçekleştirilir.

II. ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON KURUMLARINDA AİLE EĞİTİM PROGRAMLARI

Hiçbir uzman çocuğun belirli bir potansiyele ulaşmasına yardımcı olma konusunda, gerçekçi bir çevre düzenlemede ve çocuğu güdülemede anne-babasının yerini alamamaktadır. Anne-babalar çocukları için en fazla “pekiştirici” kişilerdir ve çocuklar kendi anne babalarına diğer bireylerden daha fazla tepki vermektedirler. Çünkü anne-baba çocuk arasındaki ilişkinin sıklığı, yoğunluğu ve süresi başkalarıyla kurulan ilişkiden daha fazla ve etkilidir. Bu bakımdan anne-babaların çocuklarına uygun model olmaları önem

kazanmaktadır. Bunun için onlara çocuklarının gelişimsel özellikleri ve gereksinimleri konularında aydınlatıcı bilgiler vermek gerekmektedir (4:31).

Aile eğitim programları tercih edilen yöntemlere bağlı olarak doğrudan ve dolaylı bilgilendirmeye yönelik eğitim faaliyetlerinden oluşturulur.

Bu faaliyetlerde özürsüzlük, özür türleri, davranış değiştirme ve temel becerilerin kazandırılması, özel eğitim ve rehabilitasyonun amaç ve ilkeleri vb. ağırlıklı olarak üzerinde durulan konulardır. Bunların yanı sıra eğitim faaliyetlerinde; aile üyeleri arasındaki ilişkileri güçlendirme, ebeveynlik rollerini ve sorumluluklarını daha iyi yürütme amaçlı konulara da yer verilir. Böylelikle ailelere özürsü çocukla ilgili deneyimlerini paylaşma olanağı sağlanır.

Aile eğitiminde ilk önce istenileni, ihtiyaç duyulanı doğru ortaya koymak ve doğru tanımlamak gerekir. Bu ise, varolandan daha açık, daha işlevsel, somut etkinlik gerektiren yöntemler geliştirerek aileyi anlamakla, eğitmekle ve eğitim süreci içine çekmekle olur. Çalışmalar, ailenin ve engelli çocuğun (olabildiğince) özgüvenini pekiştirmeye ve çocuğun özbakım becerilerini artırmaya yönelik olmalıdır (8:23).

Tüm özel eğitim ve rehabilitasyon kurumları için standart bir aile eğitim programı geliştirmek neredeyse imkansızdır. Her şeyden önce kurumların bağlı bulunduğu yasal mevzuat farklıdır, kurum yönetiminin öncelikleri, kurumun kaynakları, personelin birikimi, hizmet kapsamına alınan özür türlerinde seçicilik, ailelerin gereksinimleri, sosyo-kültürel düzeyleri gibi pek çok özellik bir aile eğitim programının hazırlanmasında etkili olmaktadır. Bununla birlikte ana hatlarıyla tüm aile eğitim programlarının hazırlanmasında göz önünde bulundurulması gereken "genel bilgiler"e ihtiyaç vardır ve bu bilgiler aynı zamanda aile eğitim programının nasıl yapılandırılacağına temel göstergeleridir.

III. AİLE EĞİTİM PROGRAMININ YAPILANDIRMAK İÇİN GENEL BİLGİLER

Bu çalışma kapsamında, bir aile eğitim programını yapılandırmak için programın; önemi, düşünce temelleri, amacı, odağı, hedefleri, yöntemleri, görev alacak personeli ve uygulama yeri bilinmesi gerekli genel bilgiler kapsamında birer kriter olarak değerlendirilmiş ve sırasıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

1. Önemi

Bilindiği gibi, özürlü bireye sahip ailenin sorunu özürlü bireyin dünyaya gelmesi veya özürün fark edilmesiyle başlar. Ortaya çıkan bu durum; şok, inkar, üzüntü, kızgınlık, suçluluk, etiketlenme, kaygı, ve çaresizlik gibi ailenin süregelen dengesini sarsabilecek duygu, düşünce ve tepkilerin ortaya çıkmasına neden olabilir.

Özürlü birey ile yeni bir denge kurmak için bazı ailelerin Sucuoğlu (5:37)'nin da belirttiği gibi bu durumla daha kolay başedebildikleri, aile (büyüklük, kültürel yapı, sosyo-ekonomik düzey) ve çocuğa (özürün türü, derecesi vb.) ait bazı özelliklerle aile bireylerinin kişilik özelliklerinin özürlü çocuğu olan ailelerde problemlerle başetme becerilerini etkileyen etmenler olduğu görüşü benimsenmektedir.

Bu etmenler arasında en çok vurgulananı ailenin aldığı sosyal desteğin niteliğidir. Anne babalar; diğer çocukları eşleri, kendi anne babaları, akrabaları gibi kişilerden destek alabilmekte; ancak iletişim güçlükleri, çocuğun davranışlarını kontrol edememe, sosyal beceriler ve duygusal bağlılıktaki yetersizlikler ve de çocuğa çeşitli becerileri kazandırmadaki güçlükler nedeniyle aile dışı destek, uzman yardımı almaları gerekli olmaktadır (5:37).

Zor ve çatışmalı durumlarla karşılaşma olasılıkları oldukça yüksek olan özürlü ailesi, özür derecesine bağlı olarak her yaşın birbirinden farklı olan güçlükleri ile de karşılaşmaktadır. Anne babaya ya da çocuğun kendisine özgü bireysel farklılıklar bu güçlükleri bazen daha da arttırabilir. Yaşanılan güçlüklerin üstesinden gelinebilmesi için Sucuoğlu (5:35)'nin da belirttiği gibi çocuğun gereksinimlerini temel alan eğitim programlarının hazırlanması ve çocuğa en yakın olan ailenin, yetersizliğin ortaya çıkardığı problemlerle baş etmesi ile mümkün olabilmektedir.

Özürlü bireylere hizmet veren kamu veya özel, özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarında uygun amaçlar içeren, iyi planlanmış uzun soluklu aile eğitim programı ailelerin;

1. Özürlü çocukları karşısında tutarlı olabilmelerine,
2. Çocuklarının bireysel farklılıklarını kabullenebilmelerine ve
3. Yaşadıkları zorlukları çatışma tuzağına düşmeden aşabilmelerine olanak sağlayacaktır.

Araştırma sonuçlarına göre ailenin eğitime katılımı ile şu yararların sağlandığı görülmektedir. Eğitime katılan aile (4:34);

1. Çocuklarının gelişim özellikleri, güçlü ve zayıf oldukları yönleri öğrenir.
2. Çocuklarının eğitimindeki karar verme, eğitimi üstlenme hak ve sorumluluklarını paylaşır.
3. Kendilerine düşen görevleri yerine getirir.
4. Okul programlarını evde uygulamanın etkili yollarını arar.
5. Çocuklarının eğitilmeleri için şimdiki ve gelecekteki en önemli kaynakların farkına varır.
6. Çocuklarına yardım etmekten ve onların eğitimlerinde sorumlulukları üstlenmekten dolayı kendilerini psikolojik olarak rahatlamış hisseder.

Özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarında aile eğitim programları kapsamı ve niteliği gereği başta ailelere, özürlü bireye ve kurum çalışanlarına kazanç sağlar. Ancak kazanç elbette bunlarla sınırlı kalmaz. Bireyin üretkenliğini ve yaşam kalitesini düşüren özürlülük hali başta psikolojik, sosyolojik ve ekonomik olmak üzere çok boyutlu sorunlar içerdiğinden bir çok disiplinin ilgisini çekmektedir. Bu nedenle, sunumunda ve yönetiminde belli bir kalitenin sağlanması durumunda aile eğitim programlarının, her biri toplumsal gelişmeyi hedefleyen sosyal hizmet, halk sağlığı ve sosyal psikiyatri gibi pek çok disiplinin çalışmalarına da önemli katkılar sağlayacağını söylemek hiç de zor olmayacaktır.

2. Düşünce Temelleri

Özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarında yapılandırılacak aile eğitim programının temel felsefesi "Bilgi Çağı" toplumlarının eğitim anlayışının uzağında olmamalıdır. Bilgi çağı toplumları için eğitim; yer ve zaman boyutuyla sınırlandırılmayacak ömür boyu süren, paylaşıldıkça çoğalan kesin-tisiz bir süreçtir. Gerçek eğitim; öğrenmesini öğrenmek, bir başka deyişle öğrenirken öğretmek, öğretirken öğrenmektir.

XXI. Yüzyıl eğitim sisteminde sihirli çemberlerde, özellikle önderlik ve yönetim, yüksek kalite ve senkronizasyonu ön plana çıkarıyor. 1985-1990 yılları arasındaki toplam kalite organizasyonları, 1995 yılında öğrenen örgüt (değişim öncüsü olma), 2000 yılından itibaren dünya kalitesinde örgüt (en iyi olma ve bunu sürdürürebilmek için sürekli iyileştirme) olmaya dönüşmüştür. Global değişimler içerisinde eğitimin davranış değişimine yönelik amacı

yanında, yeni yetkinlikler kazanımı daha fazla anlam ve önem taşımaktadır (9:97).

Bu düşüncelerden hareketle özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarında aile eğitim programının düşünce temellerini oluşturabilmek için aşağıda belirtilen öneriler geliştirilmiştir:

Aile eğitim programı;

1. Çağdaş yönetim biliminin öne sürdüğü “öğrenen örgüt kültürü” modelini referans alarak; içerisine eğiticilerin de dahil edildiği, özürli bireyden topluma uzanan yelpazede çok yönlü ve çok amaçlı olmalıdır.
2. Kurumun hizmet politikaları, ailelerin ihtiyaçları, sosyo-kültürel özellikleri ve öğrenme düzeyleri göz önünde bulundurularak; katı bir ders/sınıf havası oluşturulmadan yürütülmelidir.
3. Hiç bir koşul tanımadan her özürli ailesini kapsamlı (10:119) ve ulaşılabilir olmalıdır.
4. Özürliyi “normalleştirme” ve ailesini “uygarlaştırma” gibi ideolojik düşüncelerin bir aracı olmamalıdır.
5. “Anlama”yı ve kültürel sembolleri/değerleri bir kenara iten retorikler (söylemler) içermemelidir.
6. “Tektip/mekanistik” aile modellerine göre değil de çoğulcu, farklılıkları esas alan aile modellerine göre hazırlanmalıdır.
7. Temelde önleyici, tedavi edici, geliştirici ve savunucu fonksiyonlara sahip olmalıdır. Danışmanlık hizmeti eğitimin her aşamasında yer almalıdır (10:119).

3. Amacı

Aile eğitim programının genel amacı, özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin vazgeçilmez bir ögesi olan ailelere; yeterlilik ve yetenekleri ölçüsünde özürli bireyi tanıyabilmeleri ve onunla kaynaşabilmeleri doğrultusunda “bilinç” ve “farkındalık” kazandırmaktır.

4. Odağı

Daha önce de bahsedildiği gibi, özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarındaki danışma ve rehberlik hizmetleri bünyesinde; kurum personelini, özürli

bireyi ve ailesini kapsamına alan aile eğitim programı, taşıdığı amaçlar ve tercih edilen yöntemlere göre çeşitli eğitim faaliyetlerinden oluşur. Tüm bu perspektif içerisinde Sucuoğlu (5:40)'nun özlü bir şekilde belirttiği gibi: "Aile eğitim çalışmalarında çalışmaların odak noktası; çocuk ve çocukla olan ilişkilendir".

5. Hedefleri

Aile eğitim programının hedefleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Özürlünün, yetişkin bir birey olarak yetenekleri doğrultusunda geleceğe hazırlanması (bu, hem eğitimi hazırlayanlar hem de eğitimi alanlar tarafından mutlaka akılda tutulması gereken bir konudur) (10:119),
2. Anne babaların varolan problem davranışlarla başa çıkabilmeleri (7:273),
3. Ailenin, çocuğun doğumundan ya da özrünün meydana geldiği andan itibaren onun gelişimini öğrenebilmesi ve olası sonuçları görebilmesi (10:119),
4. Anne babaların çocuklarına beceri öğretebilmeleri (11:273),
5. Anne babaların çocuğu daha iyi kontrol edebilmeleri ve çocukla ilişkilerini olumlu yönde geliştirebilmeleri (5:40) ve
6. Özürlü bireye verilen özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetinin etkinliğini artırmak için özürlü ailesi ile kurumun işbirliği yönünde bütünleşmesinin sağlanmasıdır.

6. Kullanılan Yöntemler

Balat (11:273), aile eğitim programlarında genellikle aşağıda belirtilen yöntemlerin kullanıldığını belirtmektedir.

1. Bireysel aile görüşmeleri,
2. İletişim araçları kanalıyla görüşmeler (mektuplaşma, özürlü çocuk ile pusulalar gönderme, telefon ile),
3. Küçük gruplar halinde aile toplantıları,
4. Büyük gruplar halinde aile toplantıları,
5. Ev ziyaretleri (11:273) ve

6. İhtiyaçlara göre kullanılacak diğer yöntem ve araçlar (örneğin aile eğitim seminerleri, panelleri vb.)

7. Görev Alacak Personel

Aile eğitim programı genel olarak özel eğitim ve rehabilitasyon kurumu yönetimin yetkili kıldığı “eğitim koordinatörü” tarafından hazırlanır. Eğitim koordinatörü ise kurumun eğitim ve rehabilite ekibi içerisinde yer alan personel (özel eğitim uzmanı, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, fizyoterapist, çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanı, özel sınıf öğretmeni) içerisinde seçilir.

Aile eğitim programında görev alacak personelin belirlenmesinde, eğitim faaliyetinin niteliği ve türü dikkate alınır. Bu doğrultuda programda sadece uzman personel görevlendirilebileceği gibi, yardımcı personel ve idari işlerde çalışanlar hatta kurum dışından kişiler de görevlendirilebilirler.

8. Uygulama Yeri

Aile eğitim programının uygulama yeri kurumun fiziksel çevresiyle sınırlı değildir. Eğitim faaliyetlerinde tercih edilen yöntemler, eğitim programının uygulanma yerini belirler.

KAYNAKLAR

1. Mackelprang R., Salsgiver R. **A Diversity Model Approach in Human Service Practice**. Brooks/Cole Publishing Company, USA, 1999:74.
2. Hauser-Cram P., Warfield E.M., Shonkoff P.J., Krauss W. M., **Children With Disabilities**. Monographs of The Society for Research in Child Development. Serial No. 266., Vol. 66, No. 3, 2001:11-12.
3. Lewis A. **Children’s Understanding of Disability**. First Published by Routledge ISBN 0-415-10132-8, USA, 1995:45-46.
4. Özgür İ. «Özel Eğitimde Aile Rehberliği ve Danışmanlık Hizmetlerinin Önemi». **Özel Eğitimde Aile Eğitimi Sempozyumu**. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel MüdürlüğüYayını, 13-14 Nisan 2000:29-31.
5. Sucuoğlu B. “Özürlü Çocukların Aileleriyle Yapılan Çalışmalar”. **Farklılıkla Yaşamak Aile ve Toplumun Farklı Gereksinimleri Olan Bireylerle Birlikteliği**. Editör: A. Nuray Karancı. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Aralık 1997:35.
6. Karancı N. «Farklılıkla Yaşamak Aile ve Toplumun Farklı Gereksinimleri Olan Bireylerle Birlikteliği- Önsöz». **Farklılıkla Yaşamak Aile ve Toplumun Farklı Gereksinimleri Olan Bireylerle Birlikteliği**. Editör: A. Nuray KARANCI. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Aralık 1997:5.
7. Koşar, N. **Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı**. Ankara:MN Ofset, 2. Bası, Kasım 1992: 175-176.

8. Öztimur F.A. “Özürü Ailelerin Organizesi”. **Özel Eğitimde Aile Eğitimi Sempozyumu**. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını, 13-14 Nisan 2000: 23.
9. Marşap A. “Küreselleşmede Yeni Gelişimler ve Sosyal Hizmet Eğitim Sistemine Etkileri: Sosyal Hizmet Eğitim Yönetişiminde Yeni Yetkinlikler”. **Toplum ve Sosyal Hizmet**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, Cilt:13, Sayı:2, Ay:10, Yıl:2002:97.
10. Küçükkaraca, Nilgün. “Zihinsel Engelli Birey, Cinsel yaşam ve Aile Eğitimi”. **Özel Eğitimde Aile Eğitimi Sempozyumu**, Ankara: T.C. MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 3-142000:119.
11. Balat, G.U. «Zihinsel Engelli Çocukların Eğitimine Aile Katılımı». **Farklı Gelişen Çocuklar**. Editör: Prf.Dr. Adnan Kulaksızoğlu. İstanbul: Epsilon Yayıncılık Hizmetleri Tic. San. Ltd.Şti. 2. Baskı, Ağustos 2003:273.